

vádol, *elvádol* jelentésében a rosszra, kellemetlenre való vonatkozást, a pejorativ hangulatot, és ekkor már jót is, rosszat is lehetett *vádolni*, *elvádolni*, mai irodalmi nyelven *vállalni*, *elvállalni*. Ezért ma már ezt is mondják: „*Nem vádóta el a munkát*“ (MTsz.). Annál is inkább lehetséges volt ez, mert tudomásom szerint Dunántúl a *vádol*-nak ma már nincs 'anklagen' jelentése.² Vagy ha megvan is valahol, az újabb keletű és a törvénykezés nyelvéből kerülhetett a népnyelvbe. Azon ne ütközzék meg senki, hogy a régi nyelvben a *vádol* mellett *mög*- igekötős alakok voltak, ma meg csak *elvádol*, *félvádol* van, mert hiszen tudjuk pl., hogy a mai *el-ítél* helyett régen *mög-ítél* járta.

Még azt jegyzem meg, hogy a codexek-korabeli magyar nyelv a *vállal* igét nem is ismerte; a *vállal* fogalmát a *vall*³ és a *vádol* fejezte ki.

Sokszor kellett tapasztalnom, hogy a dunántúli *elvádol*-t művelt emberek megvádolták, a dunántúli népet meg érte megmosolyogták. Pedig mosolyogni inkább a mosolygókon lehetne, nem a codexek kifejezését használó falusi magyar népen. Ne vessük meg a nyelvjárásokat, ne javítgassuk „póriás“-nak vélt kifejezéseiket, mert azok évszázadok örökítette nyelvi hagyományok bizonyosságai, magyar voltunknak legnagyobb erősségei. A magyar nyelvjárások búvárlóinak meg azt szeretném lelkükre kötni, hogy kutatásaikban ne álljanak meg a hangtan és alaktan fejezeteinél, rendszerezésénél, hanem szálljanak le a magyar népnyelv mélységeibe: oldják meg a nyelvjárások jelentésstanának problémáit, mert a magyar nép lelkét a magyar nyelvjárások jelentésstanának megírása nélkül sohasem fogjuk teljesen megismerni.

Nyíri Antal

Az erdélyi és moldvai kettős udvarok.

I.

Néhány esztendővel ezelőtt a moldvai magyarság egyes műveltségi elemeiről, néprajzi kapcsolatáról igen tartalmas és a keleteurópai néprajz szempontjából is számottevő munka jelent meg.¹ A helyszínen is tanulmányokat folytató szerző: *Lükő Gábor* a moldvai csángók (csángónak nevezi *Lükő* Moldva és Bukovina összes, valamint Erdélynek az eddigi irodalomban is csángó

² Megvan! M. G.

³ A *vádol* alakváltozata. M. G.

¹ *Lükő G.*: A moldvai csángók, I. A csángók kapcsolatai az erdélyi magyarsággal. Budapest, 1936. Ism.: Ethn. 1937. 491. (*Gunda*), MNy. XXXIII. 134. (*Gáldi*), Nyr. 1937. 47. (*Beke*).

néven ismert magyar lakóit) műveltségét vizsgálva külön jellegzetességeket, különbségeket állapít meg a moldvai régi magyar népelem és az erdélyi, moldvai székelyek műveltségében. Többek között ismerteti néhány gazdasági szerszám és épület moldvai magyar formáját. „Ezek feltűnően eltérnek a székelyföldi formáktól”, — írja *Lükő* (135. l.).

Részletes fejtegetései során az udvarral is foglalkozik. A moldvai magyar parasztudvar két részből áll. Az utcára nyíló külsőudvar (*okol, ográda*) tulajdonképpen marhaakol. Rendesen nyílt állás is van benne, ahol a jóság zimankós időben meghuzódhat. A belső udvarban (*ográda*) áll a lakóház, nyárikonyha, szekérrállás, különböző kamrák, stb.. Itt van a *gyísznőpajta, tyúkpajta, juhakol*. A belső udvarból nyílik a szérüs, veteményes, gyümölcsös kert. A belső udvart a külső udvartól kapuval ellátott kerítés választja el. Ez az udvar általános Román, Jász és Fálciu megyékben, de újabban erős pusztulásnak indult (142. l.).

Lükő megemlíti, hogy az udvarforma ismeretes a hunyadmegyei románoknál s fordított változatban (külső részben a lakóház, belül az akol, stb.) a kazáni tatároknál és a baskiroknál. A fordított kettős udvart ismerik Moldvában Bogdánfalván is. „A Székelyföldet meglehetősen ismerjük már, de a láncudvart senki sem említette”, — mondja *Lükő*.

A fentiekkel kapcsolatban rámutathatunk arra, hogy a láncudvagy kettős udvar a székelységnél is ismeretes. *Orbán Balázs* a Nyárad vidékének leírásánál említi, hogy Ilencfalva és Lukafalva községekben — mint csaknem mindenütt Marosszéken — kettős udvar van: az előudvarban vannak az istállók és marháólak s innen kapu vezet a belső főudvarra, ahol a lakóház s hátrább a csűr és takarmány áll. A fenti két faluban az előudvar ismét két osztályra van szakasztva, egyik csakis a bejárásra szolgál, a másik meg az egyik utcai kiskapuval összefüggő, az előbbi-től elkertelt rész kizárólag a marhák részére tartatik fenn.² A nyáradmenti kettős udvarokat bemutatja *Malonyay* is, de az általa közölt formánál a külső udvar két szélső részét kis kert foglalja el.³ Ez nyilvánvalóan csak továbbalakult formája az előbbi kettős udvarnak. Az erdélyi magyar formákhoz egészen hasonlóak a hunyadi Hátszeg és Erdőhát vidékének kettős udvarai, amelyekre már röviden *Lükő* is hivatkozik. A kettős udvar Hunyadban olyan földműves vidékeken ismeretes, ahol a románság állattenyésztéssel is foglalkozik. A gazdálkodási formának megfelelően az udvar két részből áll. Az utca felőli kisebb részben vannak az állatok, ahol más épület egy kisebb óltól (cotet) eltekintve nincs is. A külső udvarban halmozzák fel a trágyát. A belső udvarban áll az állatok részére egy nagyobb istálló (poiață),

² *Orbán B.*: A Székelyföld leírása, IV. k. Pest, 1870. 43—44. l.

³ *Malonyay D.*: A magyar nép művészete, II. k. Bp., 1909. 106. l.

amelynek az ajtaja azonban a külső udvarra nyílik. A *poiăță*-hoz csatlakozó *șură* (csűr) ajtaja a belső udvarra nyílik. A második udvarban áll a lakóház, a kukoricás góré, a széna- és szalmaboglya, stb.⁴ A fordított bogdánfalvi típusú kettős udvart Fogaras vidékén ismerik a románok.⁵ Újabban a kettős udvart megtalálta *Lükő* a Hajdúságban (Nádudvar, Debrecen) is, ahol a külső udvarból gyakran szintén kert lett, mint a Nyárad mentén. A Hajdúságban a bogdánfalvi forma is ismeretes (Hajdúböszörmény).⁶ Ismerjük a kettős udvarokat a nyírségi Mártonfalváról, ahol a lakóház az udvar hátulján áll. „Elöl vannak az istállók és a csűr, az utca felé a felkerített udvar nem kert, bár külön sövény választja el a lakóháztól.”⁷ Tovább menve a kettős udvarok nyoma felbukkan az Ormánságban is. Itt tudunk arról, hogy a pajtát és istállót előre építették a telek kijárata felé, a lakóház pedig hátrább állt. Noha adataim arról nincsenek, hogy az udvar kerítéssel ketté lett volna választva, az azonban kétségtelen, hogy ugyanaz az elvű elrendezés áll előttünk az Ormánságban, mint a fenti területeken.⁸

A kettős vagy láncudvar fent vázolt elterjedéséből elsősorban azt látjuk, hogy nem sorolható azok közé a néprajzi bizonyítékok közé, amelyek a moldvai magyarság és az erdélyi székelység műveltségének kettősségét illusztrálják. A láncudvar éppen úgy ismeretes a székelységnél, mint a moldvai magyarságnál. A fenti adatok azt is sejtetik, hogy régebben Magyarország nagy területén ismeretes lehetett. Sajnos a láncudvarok székelyföldi pontos elterjedését, a rajta folyó életet közelebbről nem ismerjük. Talán ennek a folyóiratnak erdélyi olvasói bővebb felvilágosítással szolgálnak.

Lükő feltételezi, hogy a láncudvar török hagyomány s a moldvai és hunyadi külső aklos formák hasonló kun vagy besenyő rendszer folytatásai (id. m. 144. l.). A láncudvar földrajzi elterjedése nézetét nem támogatja, eltekintve attól, hogy a kazáni tatár és baskir adatok, mint bizonyítékok aligha jöhetnek számításba.

Vuia, anélkül, hogy ismerte volna a székely láncudvarokat, szintén nyilatkozik a román kettős udvarok eredetéről.

Először felveti azt a gondolatot, hogy a kettős udvarok a románországnál helyi képződmények is lehetnek, amelyek a gazdál-

⁴ *Vuia*, R.: Țara Hațegului și regiunea Pădurenilor. Lucr. Inst. de Geogr. al Univ. din Cluj, Vol. II. 1924—25. 104. l.

⁵ *Vuia*, R.: Le village roumain de Transylvanie et du Banat. Ext. de „La Transylvanie”, Bukarest, 1937. 34. l.

⁶ *Lükő Gábor* jelentése a debreceni Déri Múzeum Évkönyvében, 1937. 23. l.

⁷ *Balogh István* beszámoló jelentései. Debr. Déri Múzeum Évkönyve, 1938. 28. l.

⁸ *Gunda Béla*: Földrajzi megfigyelések az Ormánságban. Földr. Közl. 1937. 42. l.

kodás kettősségének: az állattenyésztésnek és a földművelésnek a következményei. Majd megemlíti, hogy hasonló udvarrendszer előfordul a skandináv parasztságnál, Óland, Gotland szigetén, továbbá a fehér- és kisoroszoknál. *Vuia* szerint, ha elfogadjuk *Rhamm*-nak azt a nézetét, hogy a kettős udvar kialakítása a régi gót népességnek tulajdonítható és a kisoroszok építkezésében északi germán törzsek befolyásának köszönhető, úgy feltételezhetjük, — írja *Vuia* — hogy a kettős udvart az erdélyi románoknál olyan északi germán törzsek honosították meg, akik „megálltak a mi tájunkon“ (gótok, gepidák) vagy pedig a szlávok közvetítették. A kérdést azonban filológiaiilag is szükséges lenne megvizsgálni.⁹

Nézzük közelebbről a kettős udvarok eredetének kérdését.

Budapest.

(Folyt. köv.)

Gunda Béla

Szegedi tájszavak.

(A Szegedi Füzetek III. évfolyamában megjelent közlemények folytatása.)

kalányos: capsella bursa pastoralis L.

kaláris: kláris, gyöngyfűzér (régies)

kalicijó: kaució

kancahordó: egyfenekű hordó

kandarit: kanyarit

kantáros: kész, kapható valamire (kissé gúnyos). *A' mindönre*

kantáros!

kapitáros: töke, capitalis. *Kapitáros péz.*

kapcs: kapocs

karmizsál: karmol

karos munka: olyan munka a kubikon, amelyikhez nem kell talicska.

kasutyi: félkegyelmű

katuska: ostoba, buta nő, *Nē nézzön mán ojan katuskának!*

é-kámpúl: elkábul, elalél

é-kápányoz: elvesz, elragad valamit (tréfás). *Mind ékápanyosza előlle az önnivalót!*

kártyahányó: kártyavető (cigányasszony)

kártyaherbek: aki él-hal a kártyázásért. *De naty kártyaherbek az a Pista!*

kázmálódik: készülődik (az öltözésre mondják)

é-kászolít: készít. (pl. ételt)

⁹ *Vuia, R.*: Le village 39. l.